

El (re)descobriment del Romànic de la Vall de Boí

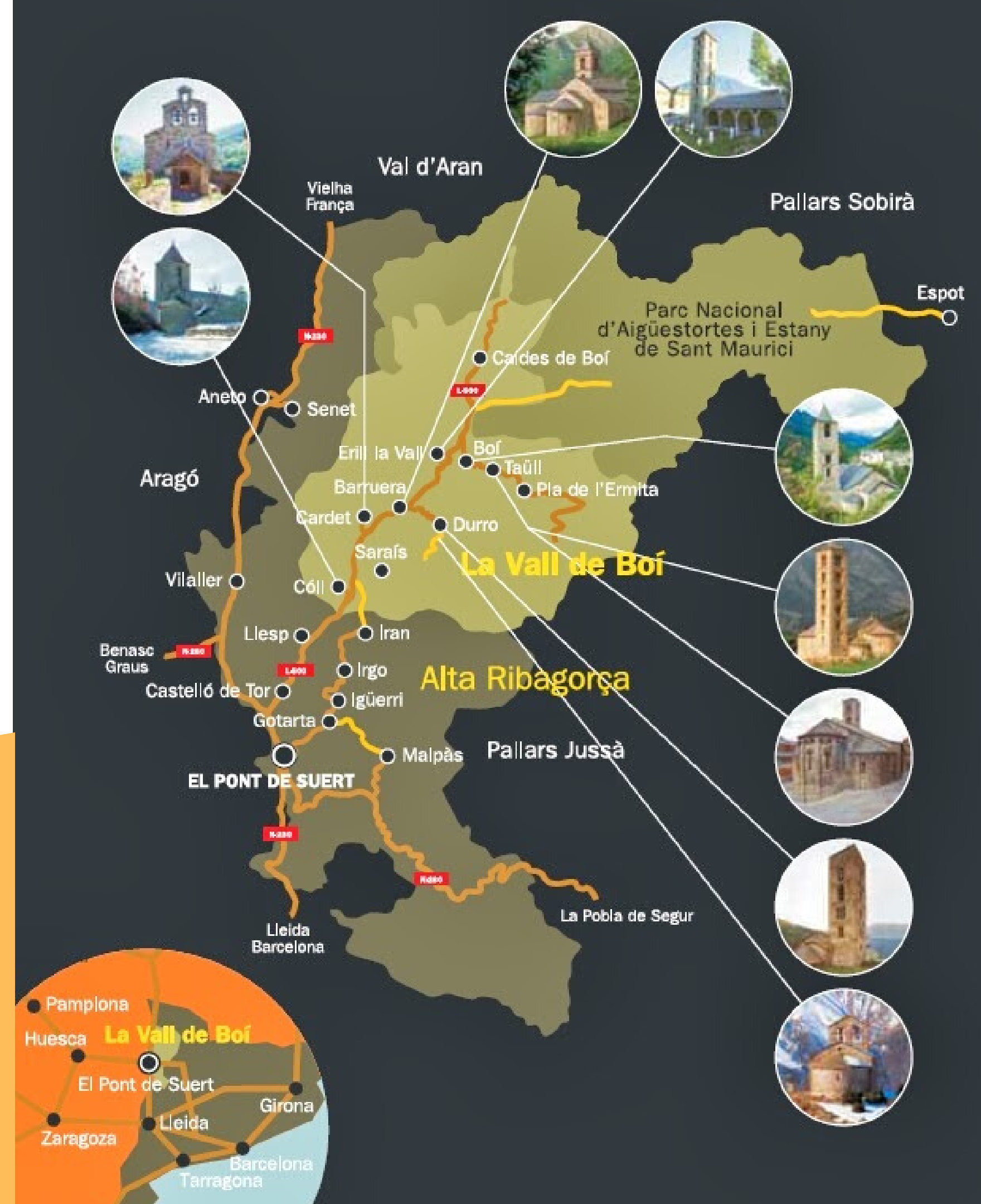
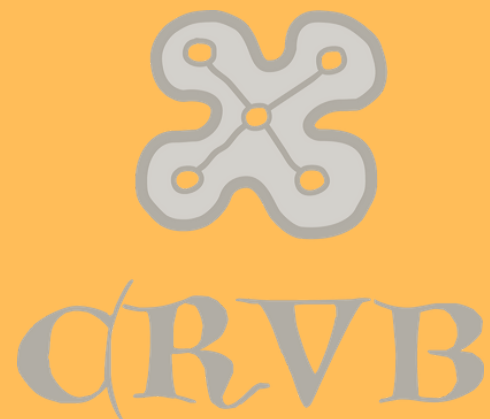
La Missió Arqueològica de 1907

EL ROMÀNIC DE LA VALL DE BOÍ

El conjunt Romànic de la Vall de Boí és excepcional per la concentració en un espai reduït d'un nombre tan elevat d'esglésies, construïdes durant els segles XI i XII seguint els models provinents del nord d'Itàlia, el romànic llombard.

El 30 de novembre de l'any 2000 la UNESCO va inscriure el "Conjunt romànic català de la Vall de Boí" a la llista del Patrimoni Mundial.

Sant Climent de Taüll: Consagrada el 10 de desembre de 1123 pel bisbe Ramon Guillem, les seves pintures del Crist en Majestat són la imatge més emblemàtica del romànic català. Actualment se'n pot veure la recreació gràcies a la projecció d'un vídeo mapping a l'àbsis major.

Santa Maria de Taüll: És l'actual església parroquial situada al centre del poble de Taüll. Va ser consagrada un dia després de Sant Climent, és a dir l'11 de desembre de 1123.

Sant Joan de Boí: A part de ser l'església que conserva majors elements arquitectònics del primer moment constructiu del segle XI, també destaca per les pintures murals que representent un Bestiari.

Santa Eulàlia d'Erill la Vall: El seu campanar alt i esvelt demostra el domini de la tècnica constructiva llombarda. A l'interior hi ha una còpia del Davallament de la Creu del Taller d'Erill.

Sant Feliu de Barruera: Els carreus exteriors permeten diferenciar els dos grans moments constructius (segle XI i XII), mentre l'interior mostra l'evolució i adaptació dels gustos decoratius fins els nostres dies.

La Nativitat de Durro: Les grans proporcions de la nau i el campanar ens mostren la importància de Durro durant l'edat mitjana. A l'interior es conserva la imatge original romànica de Nicodem que formava part d'un Davallament de la Creu.

Santa Maria de Cardet: És l'única església amb cripta degut a la seva construcció sobre el fort pendent de la muntanya. Aquí el campanar no és de torre sinó d'espadanya, fruit de les transformacions barroques posteriors.

L'Assumpció de Còll: La particularitat de l'església són els elements decoratius de la portalada: el forrellat de ferro forjat, les columnes i capitells esculpits i el Crismó que dona la benvinguda als fidels.

L'ermita de Sant Quirc de Durro: Edifici del segle XII de dimensions reduïdes i amb aportacions barroques. Situada a la muntanya de Durro, forma part d'un espai social cultural lligat a la tradició de córrer falles.

CONTEXT DEL REDESCOBRIMENT

Camí d'Areny a Roda d'Isàvena. A.Mas, 1907

L'any 1876 es va fundar el Centre Excursionista de Catalunya amb el nom d'Associació Catalanista d'Excursions Científiques.

A finals del s.XIX i principis del s.XX el romànic es torna a revaloritzar a nivell europeu. A Catalunya coincideix amb els moviments culturals de la Renaixença i el Noucentisme, que s'interessaven per la identitat catalana i la recerca dels orígens.

Així, a principis del s.XX, en plena moda medieval comença el “redescobriment” del romànic amb la intenció de conèixer, estudiar, valorar i difondre els monuments romànics del país que havien quedat en l'oblit.

Els moviments excursionsites del moment van ser cada vegada més freqüents per conèixer i estudiar el territori. Aquestes excursions van ser el referent de les expedicions científiques per redescobrir el patrimoni allunyat dels grans nuclis de població.

Abans de les carreteres asfaltades que coneixem, l'accés als Pirineus es feia per camins, a peu o amb mules, travessant ports i congostos.

PRIMERS ESTUDIS DEL ROMÀNIC DE LA VALL DE BOÍ

L. Domènech i Montaner (1850-1923).

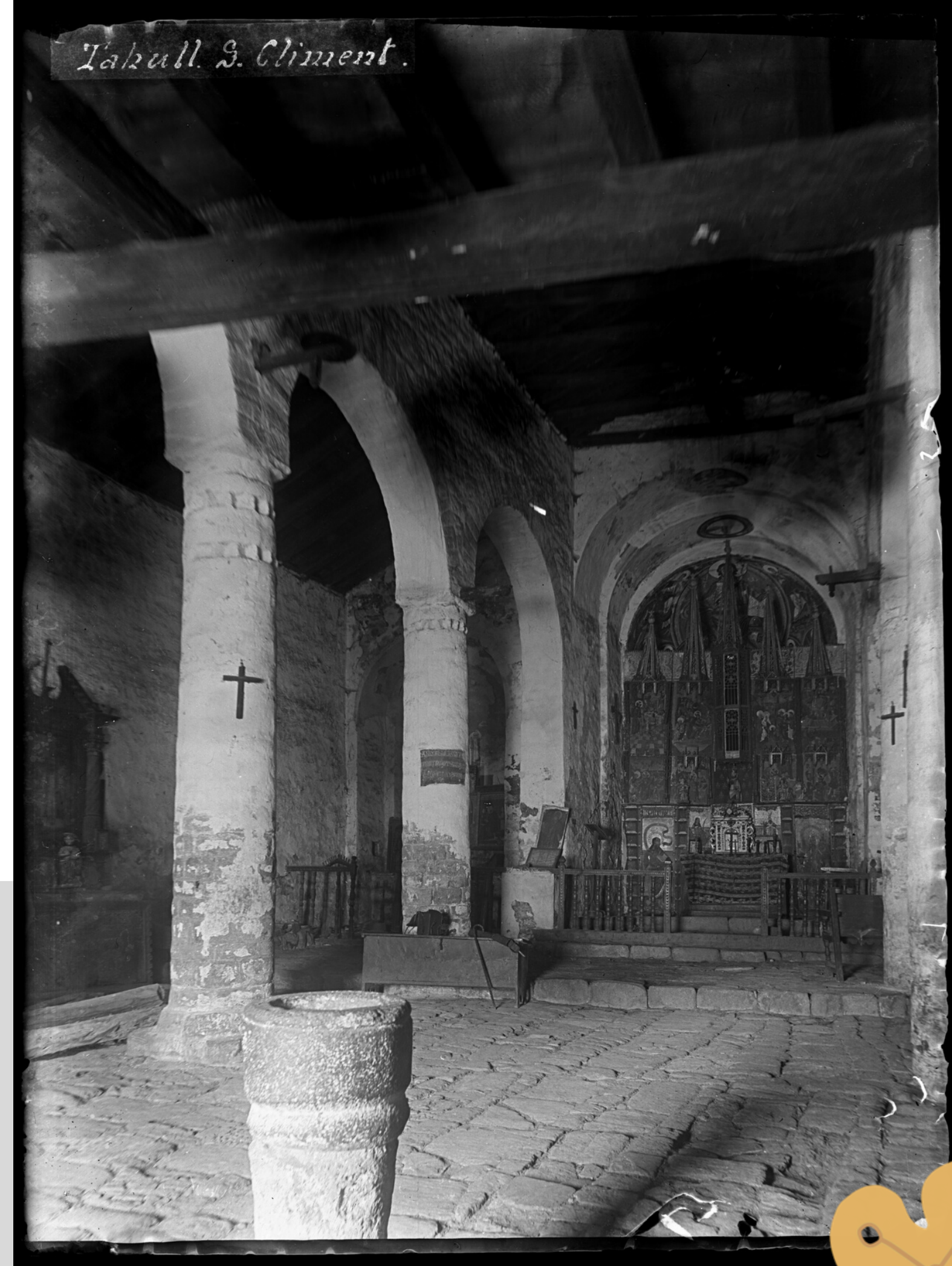
"Son importantíssims els restos que se tovan en aquesta iglesia (...) l'eje de la volta del nicho l'ompla la figura de J.C ab l'actitud de beneir y á la esquerra el llibre sagrat dintre de oval apuntat y al voltan hi ha apostols, querubins, angels, etc..."

L.Domènech i Montaner, 11 d'octubre de 1904. Primera descripció coneguda del Crist en Majestat de Taüll.

Els primers estudis del romànic de la vall de Boí es remunten a l'any 1904, quan l'arquitecte modernista català Lluís Domènech i Montaner comença a estudiar l'església de Sant Climent de Taüll.

Entre 1904 i 1905 posa en marxa una intensa campanya de viatges que li permetran l'estudi directe dels monuments romànics, on l'acompanya el seu fill, també arquitecte: Pere Domènech i Roura.

Una recerca que inclourà arqueologia, història, religió i geografia, i que finalment tindrà una raó de ser històricopolítica.

Interior de St. Climent de Taüll. L. Domènech i Montaner. 1904.

L'EXPEDICIÓ DE 1907

L'Institut d'Estudis Catalans és una corporació acadèmica fundada a Barcelona el 18 de juny de 1907 per Enric Prat de la Riba, dedicada a la investigació científica superior, principalment de tots els elements de la cultura catalana.

Port de Caldes. A.Mas, 1907

Per què van anomenar la missió "arqueològica" ?

En aquell moment el sentit de la paraula tenia el significat literal de l'etimologia grega *archaios* (antic) i *logos* (estudi, ciència o tracta). Per tant es refereix a la "ciència que estudia la història de la humanitat a partir de les restes materials que aquesta ens ha deixat".

És a dir mitjançant un mètode científic de recaptació de dades.

La primera gran acció que promou l'Institut d'Estudis Catalans, pocs mesos després d'haver-se creat, és l'expedició científica anomenada "Missió arqueològica-jurídica a la ratlla d'Aragó". Tenia com a objectiu documentar aquestes esglésies, de les que en tenien referència pel viatge de Domènech i Montaner.

L'equip, encapçalat per l'arquitecte i polític J.Puig i Cadafalch, va analitzar i estudiar les esglésies de la Vall de Boí, fent inventari dels seus béns, fotografies, notes, planimetries, descripcions ... per constituir un arxiu amb els documents generats. Va suposar el descobriment del romànic a Catalunya.

Les fotografies, els dibuixos i els plànols que fan en aquest viatge seran la base de les posteriors publicacions de l'Institut. L'any 1911 s'edita el tercer fascicle de l'obra: *Les pintures murals romàniques* que recollia, entre d'altres, tres conjunts de la Vall de Boí.

ELS PROTAGONISTES

DIRECTOR

Josep Puig i Cadafalch (1867-1956), arquitecte modernista, historiador de l'art, arqueòleg i polític català. Va col·laborar activament en la creació d'institucions culturals del país com ara la Junta de Museus, l'Institut d'Estudis Catalans, la Biblioteca de Catalunya o el servei de Conservació de Monuments. Va posar les bases de l'arquitectura romànica catalana.

→ En el seu quadern de notes dibuixava les planimetries i seccions de les esglésies i les seves decoracions amb anotacions de les seves impressions.

CONSERVADOR

Mossèn Josep Gudiol i Cunill (1872-1931), arqueòleg i historiador, conservador i director del Museu de Vic.

→ Va inventariar els béns mobles d'interès en un quadern de notes fent descripcions acurades. També anotava els seus pensaments explicant les peripècies de l'expedició.

ARQUITECTE

Josep Goday, (1881-1936), arquitecte i historiador de l'art, deixeble de J. Puig i Cadafalch.

→ col·laborador de J. Puig i Cadafalch. Va participar amb l'ajuda d'Antoni de Falguera en les publicacions de J. Puig i Cadafalch sobre *L'arquitectura romànica a Catalunya* (1909-1918), il·lustrat amb fotografies realitzades per A. Mas durant l'expedició.

FOTÒGRAF

Adolf Mas (1860-1936), fotògraf especialitzat en l'art, l'arquitectura, l'arqueologia i el paisatge. Actualment les seves fotografies es conserven a l'Arxiu Mas, a l'Institut Amatller d'Art Hispànic a Barcelona. → Va fotografiar l'expedició i va inventariar els béns mobles de les esglésies. Carregava amb mules més de noranta quilos de material fotogràfic (un parell o tres de càmeres de diferents formats, trípodes, xassís, més de 250 plaques de vidre i possiblement també estris per revelar els negatius).

JURISTA

Guillem Mª de Brocà (1850-1918), jurista i historiador del dret, gran coneixedor del dret pairal, membre fundador de l'Institut d'Estudis Catalans.

→ Encarregat de les investigacions jurídiques, va trobar textos jurídics sobre les esglésies per veure'n els drets d'autoria i referents històrics de propietat.

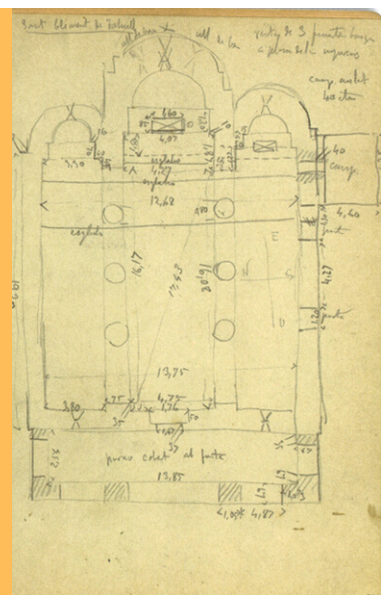
EL RECORREGUT

L'expedició iniciada el 30 d'agost de 1907, dirigida per Puig i Cadafalch, va sortir de Barcelona en tren cap a Banhèras de Luishon, via Narbona i Tolosa de Llenguadoc. Van dormir a Tolosa i l'endemà, **dia 31**, van visitar l'església de Sant Serni i el museu del monestir dels Agustins.

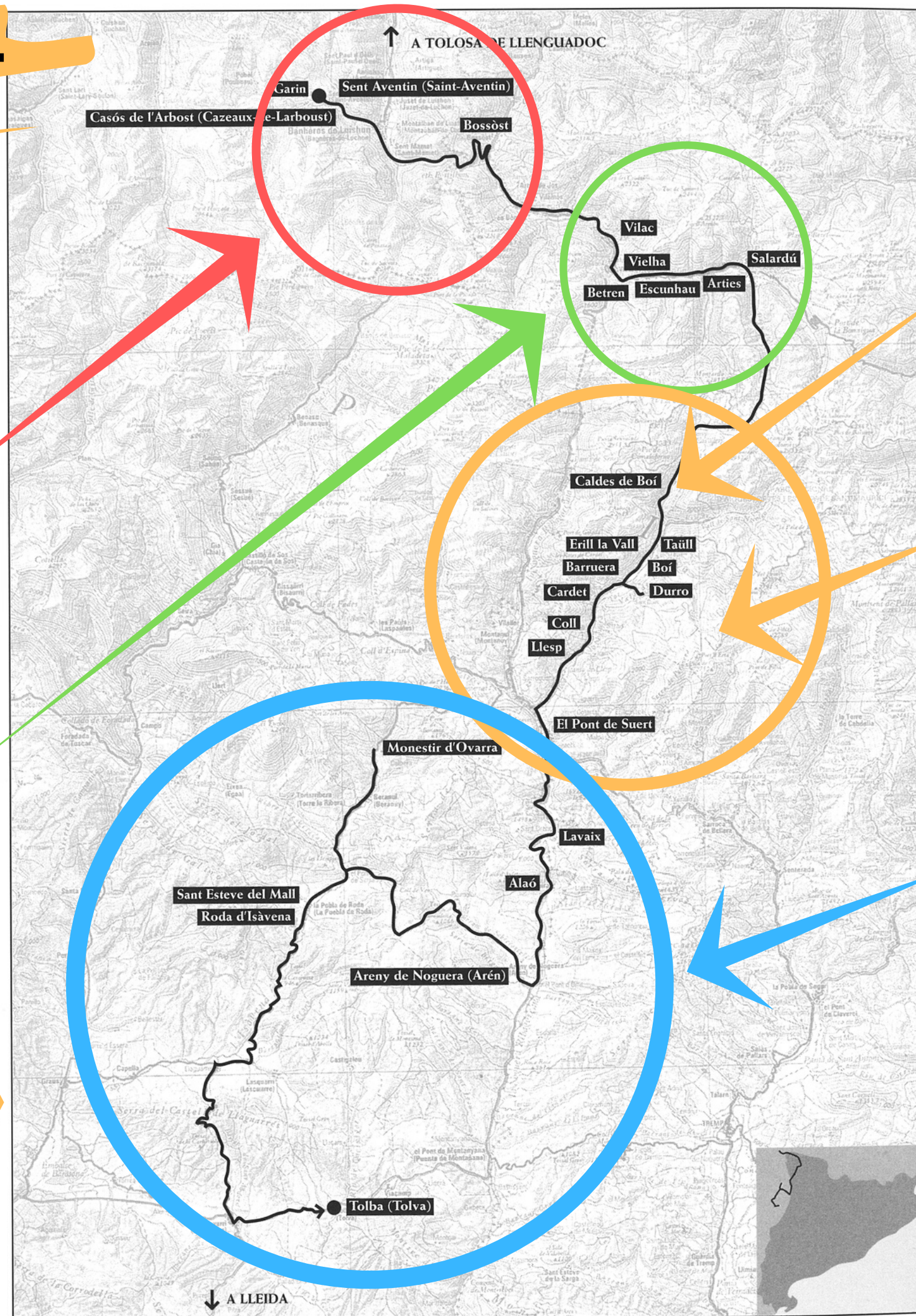
El **dia 1 de setembre** visiten tres conjunts de la vall de Larbost: l'ermita de Sant Pe a Saint-Tritous i les esglésies de Casaus de Larbost i de Sent Avantin. Passen el port de Portilhon i comencen el dia següent a Bossost.

El **dia 2 de setembre** recorren en un sol dia la Val d'Aran. Es divideixen i visiten les esglésies de Bossost, Mijaran, Gausac, Betren, Santa Maria i Sant Joan d'Arties a més de Casau, l'arxiu municipal de Vielha i Escunhau. Finalment remunten la Garona per arribar a Salardú.

Es van dibuixar més de 30 esglésies inèdites, copiar una infinitat d'inscripcions i treure més de dues-centes fotografies.

Planta de St.Climent de Taüll.
Quadern de notes de J.Puig i Cadafalch.1907

El **dimarts 3 de setembre** emprenen l'expedició de la conca del Garona a la Noguera Ribagorçana passant pel Circ de Colomers i el Port de Caldes, a 2.500 metres d'altitud. Arriben de nit al Balneari de Caldes de Boí on descansen tot el dia següent.

S'estaran del **5 i el 6 de setembre a la Vall de Boí** i el 7 passen per l'església del Pont de Suert i baixen fins al monestir de Lavaix situat al pantà d'Escales. D'allà visiten l'antiga abadia d'Alaó i, a Areny es desvien cap a la vall d'Isàvena passant pel monestir de Sant Esteve del Mall.

El **dia 9** arriben a l'antiga seu episcopal de Roda i el **dia 10** arriben a Ovarra abans de començar ja el viatge de tornada. Passen per Tolba i Tamarit de camí cap a Lleida per agafar el ferrocarril. El **divendres 13** visiten a Lleida les esglésies de Sant Ruf i Sant Llorenç i el sepulcre romà de Corbins. Finalment el **14 de setembre** agafen el tren per tornar a Barcelona.

L'ARRIBADA A LA VALL DE BOÍ

Dimarts 3 de setembre i dimecres 4 de setembre 1907

Els membres de l'expedició arriben la nit del 3 al Balneari de Caldes de Boí, passant pel port de Caldes a 2.500 metres d'altitud sota una pluja torrencial. L'expedició per arribar-hi va ser molt perillosa tal i com ho d'escriu Mossèn Gudiol en el seu quadern de notes.

El dia 4 el passen descansant al Balneari per recuperar-se del periple.

*“El primer tros de camí era bó, però al cap d'una hora s'anà fent dolent, degenerant en pèssim y horrible. [...] A les tres hores de camí ja'm recordava de l'**entrada de l'infern** explicada pel Dante. [...] Arribérem al cap d'una hora al Cercle de Colomers ab fondalades hermodíssimes en les que'quedavan llachs y estanols deliciosos. [...] Y vingué l'acensió al port. Baixarem dels matxos y sempre per entre rochs granitichs y vorejant lo que semblava del tot inaccessible, pujant, pujant, nos trobárem embolcallats per les boyres. [...]*

***Perduts per entre cingles y rocams y travessant sovint xaragalls plens d'aygua, baixavam de la manera que podiam per les deixes d'una immensa tartera de roques de totes mides, y sempre cantelludes, rellescotes y encinglades.** Feya més terrible la situació un plujim que començá a caure y que convertí el meu barret en una verdadera teula y feya més difícil la baixada. Aleshores un dels companys (el fotógraf Mas) cau d'esquena en una roca rebent una sotegada a la columna vertebral que li repercuteix al cap. [...]*

***Entretant començava a fosquejar y el camí era més difícil que may.** [...] Passant per l'aygua y saltant obstacles me separo de la comitiva per demanar ajuda y guia al pastor, [...] Cridant me faig entendre del pastor, qui s'acosta, vé en Puig y Cadafalch y en Goday y li demanem que'ns tregui d'aquell lloch, portantos a Caldes de Bohi. L'home's posa a nostre costat y fentnos saltar als tres per una cascada sobre un gorch y un precipici, nos porta a reunirnos ab els demás companys emprenent junts altre baixada, pitjo encara que les demás a causa de la fosca. [...] hem de decidir pararnos enviant al pastor y un dels traginers que portavem per que anessin a Caldes a buscar llums per sortir d'allà. [...] Y aixis passárem dúes hores y mitja fins que'ns vingueren a buscar ab dúes llanternes y dúes esplmes. [...] **Diu que d'ara endavant ho passarem mellor. Deu fassi que aixis sia.**”*

Fragments del quadern de notes de M^o Gudiol, 1907.

Balneari de Caldes de Boí. A.Mas, 1907

EL RECORREGUT A LA VALL DE BOÍ

Dia 5 de setembre de 1907

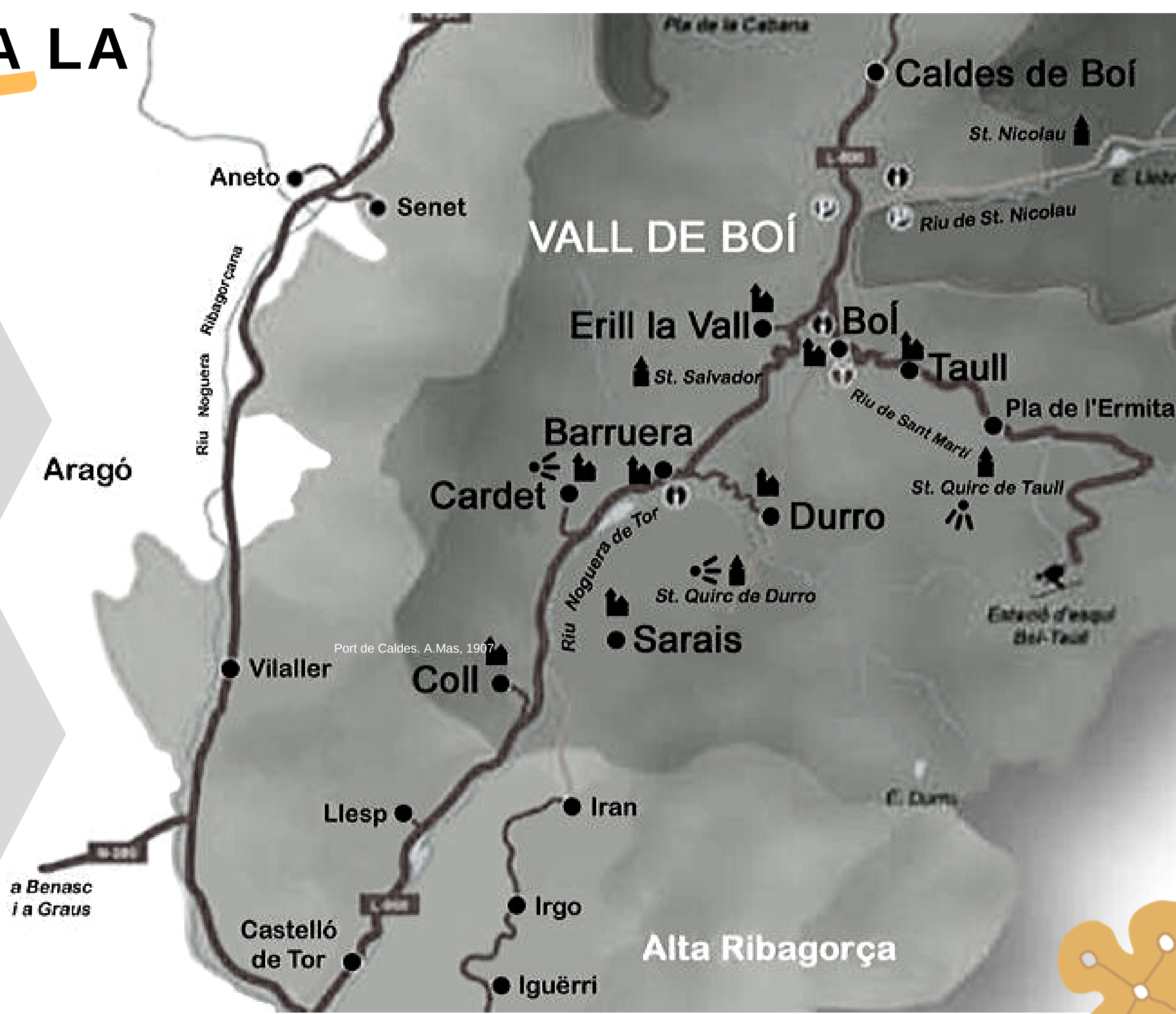
Punt de partida: Caldes de Boí

- **Erill la Vall**: Església de Santa Eulàlia.
- **Boí**: Església de Sant Joan.
- **Taüll**: Església de Santa Maria i Sant Climent.

Dia 6 de setembre de 1907

Punt de partida: Caldes de Boí

- **Durro**: Església de La Nativitat.
- **Barruera**: Església de Sant Feliu.
- **Cardet**: Església de Santa Maria.
- **Cóll**: Església de l'Assumpció.

EL (RE)DESCOBRIMENT

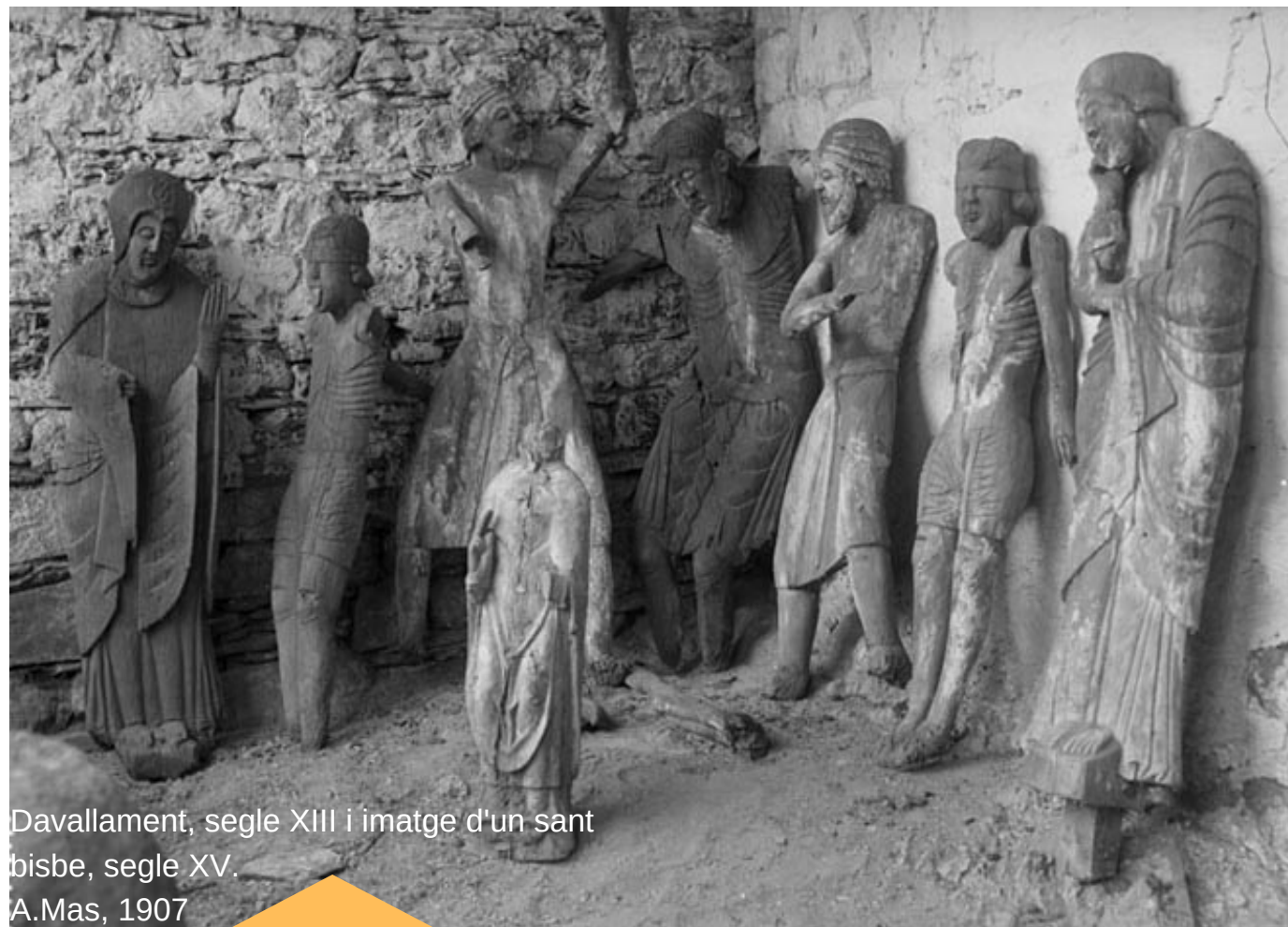
Dijous 5 de setembre de 1907

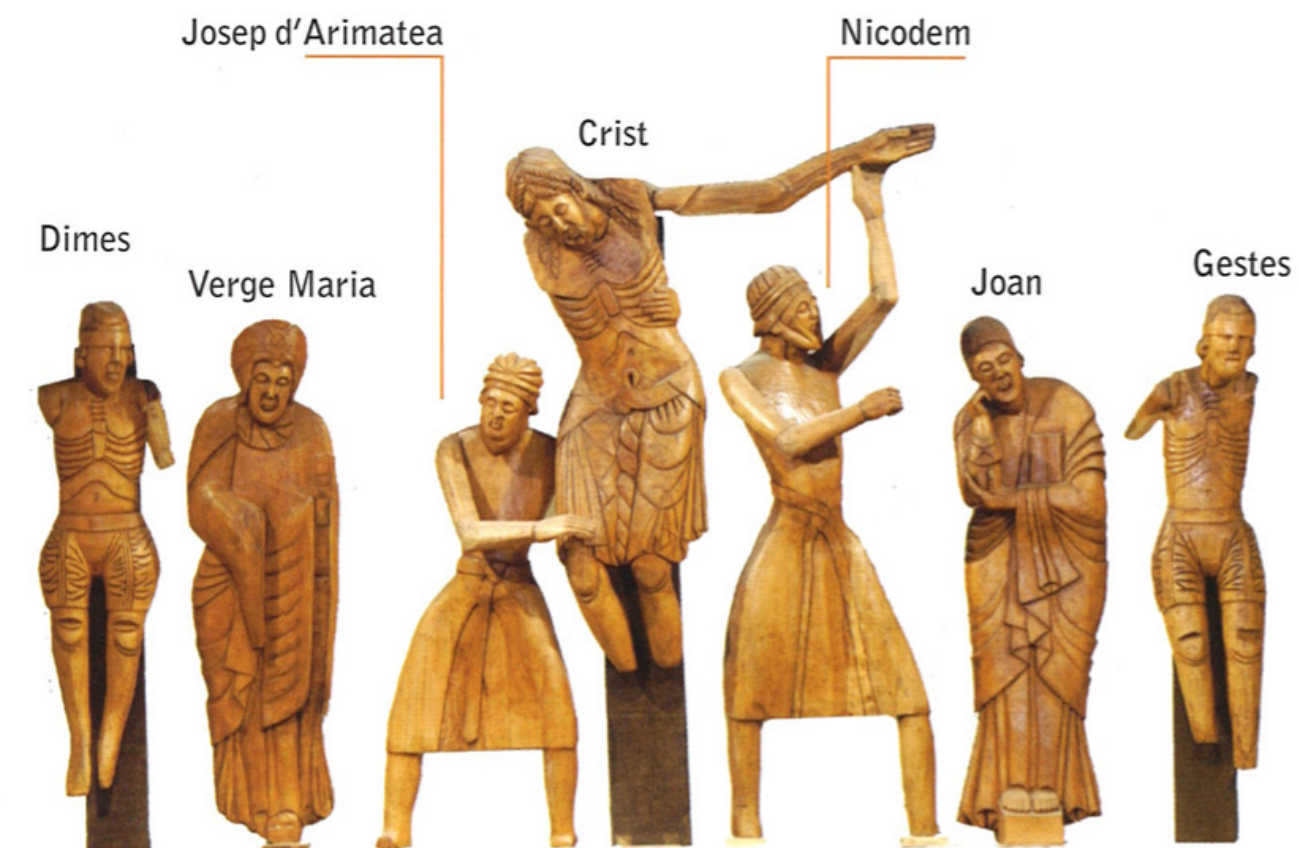
Santa Eulàlia d'Erill la Vall

Sta. Eulàlia d'Erill la Vall. A.Mas, 1907

Davallament, segle XIII i imatge d'un sant bisbe, segle XV.
A.Mas, 1907

Còpia de les talles amb identificació dels personatges.
Guia: Mil anys d'art Romànic (2009).

La primera església de la vall que visita l'equip de la Missió és la de Santa Eulàlia d'Erill la Vall.

*"[...] sempre tindrè presents les sensacions que vaig experimentar a mida que anavan sortint del llòbrech amagatall [...]. Cada escultura qu'ens anava venint a les mans era posada dreta y relacionada ab les demás, ab lo que varem trovar, mutilat si, però **ab tota sa intensitat emotiva un nou exemplar del tipus iconològich** [...] del Descendiment de la Creu [...]."*

Quadern de notes de M^o Gudiol.

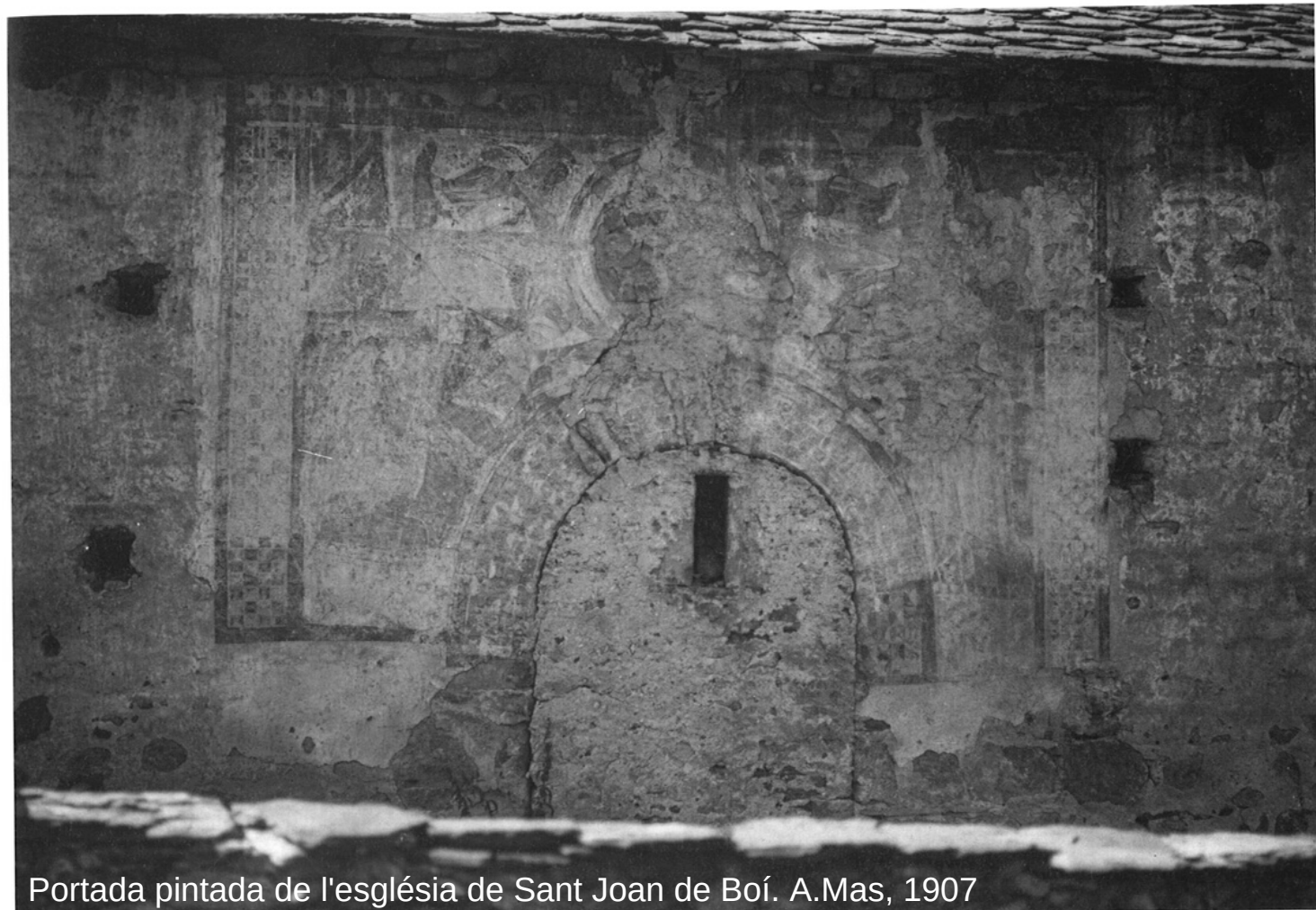
En el seu interior primer troben dues talles romàniques, la figura de Jesús i Nicodem. Poc després, en una habitació exterior sota el porxo, descobreixen la resta de figures que formen el conjunt del Davallament de la Creu únic a Catalunya que conserva les 7 imatges que formen part d'aquest tipus d'iconografia.

Les talles del Davallament són de finals del segle XII i principis del s.XIII del Taller d'Erill. Originalment anaven totalment policromades. La particularitat és l'articulació dels braços de Crist. Actualment l'església té una còpia del conjunt, la figura de la Mare de Déu i St. Joan es conserven al Museu Nacional d'Art de Catalunya, mentre que les altres es conserven al Museu Episcopal de Vic.

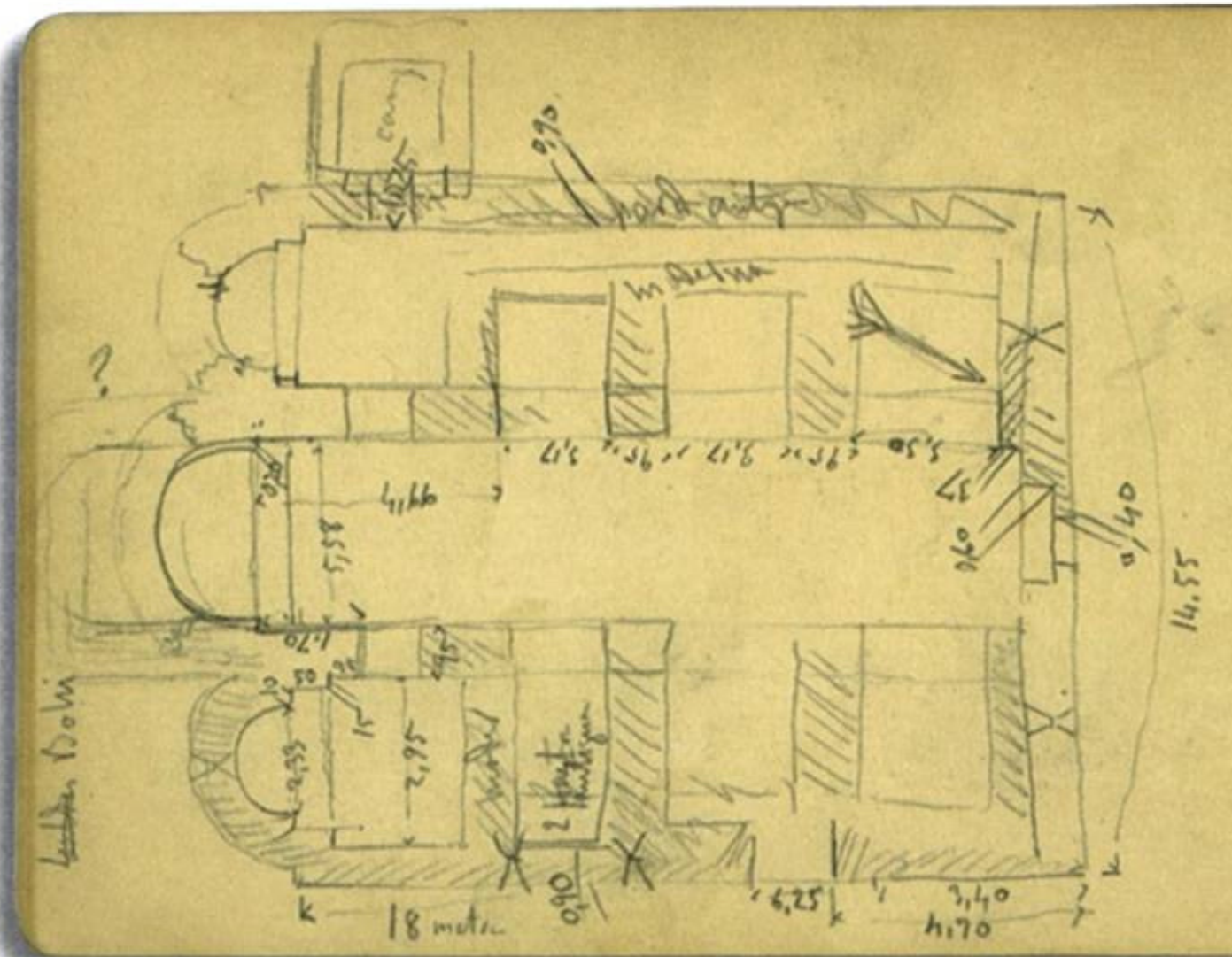
EL (RE)DESCOBRIMENT

Sant Joan de Boí

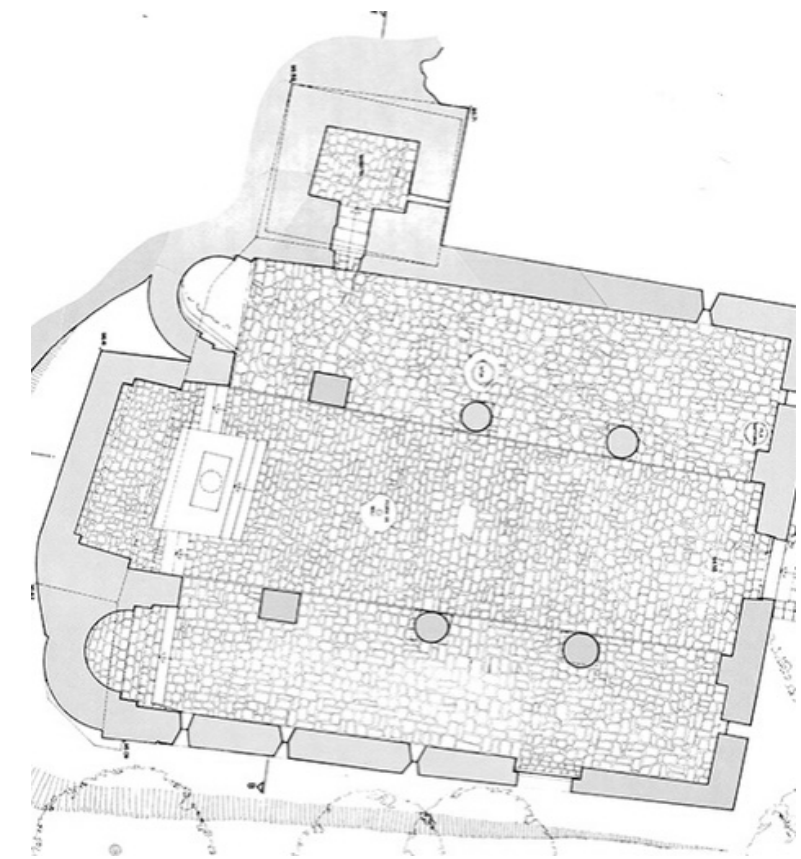
Dijous 5 de setembre de 1907

Portada pintada de l'església de Sant Joan de Boí. A.Mas, 1907

Planta de l'església de Sant Joan de Boí. Quadern de notes de J.Puig i Cadafalch. 1907.

Planta basilical actual de l'església de St Joan de Boí.

Després de visitar Santa Eulàlia, l'equip es va dirigir cap a Boí on van descobrir l'església de Sant Joan.

Van poder contemplar les pintures romàniques tant de l'interior com les conservades al mur nord a l'exterior.

Les pintures de l'interior representen un bestiari però també es van trobar altres escenes com "La lapidació de Sant Esteve" "L'escena dels joglars" o "La bèstia apocalíptica".

Actualment les pintures originals es conserven al Museu Nacional d'Art de Catalunya, i tant a l'interior com a l'exterior de l'església es poden contemplar còpies en la seva ubicació original.

Si ens fixem en la planta de l'església dibuixada per J. Puig i Cadafalch, veurem les transformacions de les naus laterals en capelles fruit de les modificacions del segle XVIII i XX. Actualment, després de les restauracions, l'església torna a tenir la planta característica del seu període constructiu, és a dir planta basilical de 3 naus.

"En les parets de les tres naus antigues hi ha restes de pintures de gran caracter bizantí"

Quadern de notes de M^o Gudiol.

EL (RE)DESCOBRIMENT

Dijous 5 de setembre de 1907

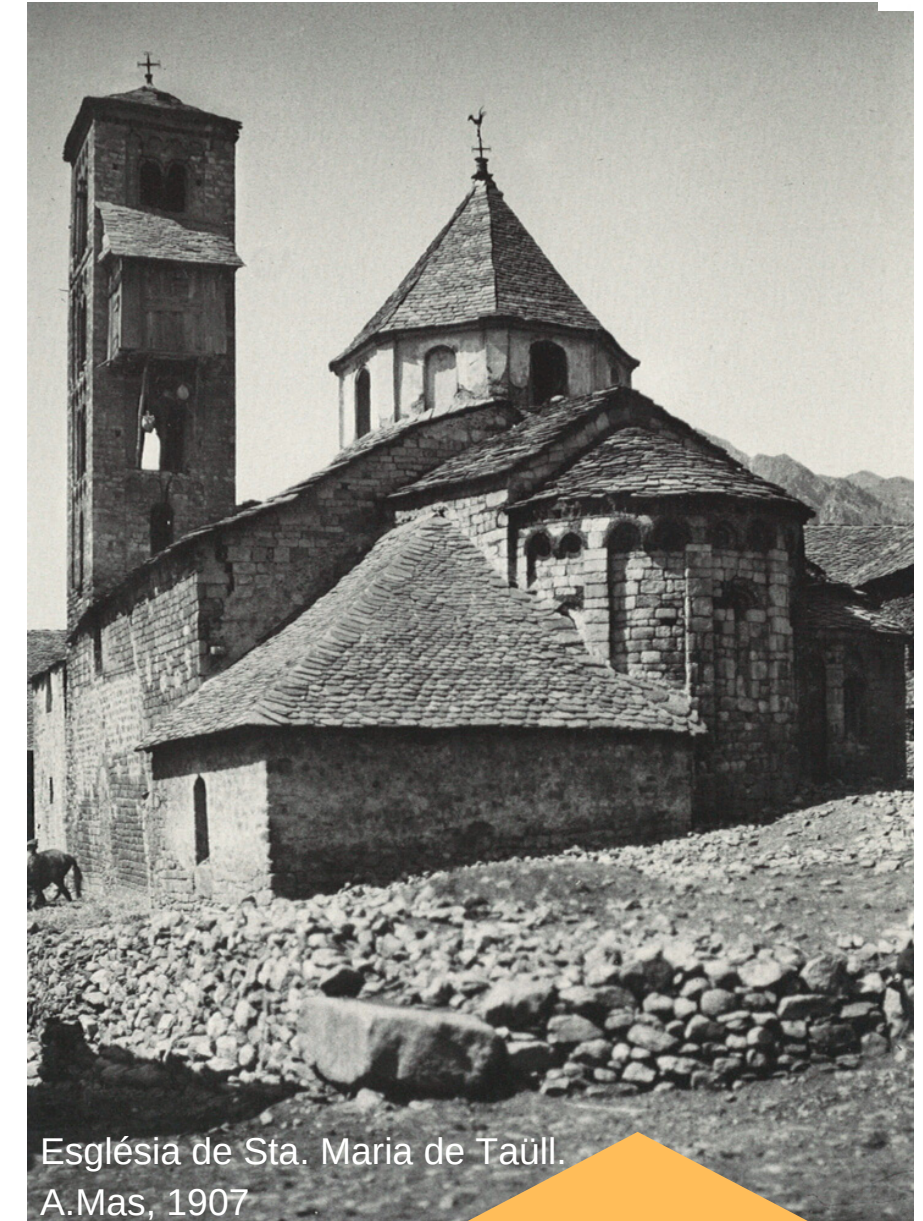
Santa Maria de Taüll

Figures de dos Davallaments i imatge de la Mare de Déu de la Llet.
A.Mas, 1907

Frontal i dues creus d'altar. Sta. Maria de Taüll A.Mas, 1907

Església de Sta. Maria de Taüll.
A.Mas, 1907

Seguidament van pujar cap a Taüll. Primer van visitar i documentar l'església parroquial de Santa Maria. L'interior emblanquinat amb les modificacions del segle XVIII, només deixava entreveure restes de pintures murals romàniques sota els arcs laterals i al mur oest.

Darrera del retaule barroc van veure les pintures de l'absis principal i troben un frontal d'altar amb el Crist en majestat i l'apostolat, quatre figures d'un altre grup del Davallament de la Creu, dues creus d'altar, una imatge de la Mare de Déu de la Llet i la Mare de Déu d'un tercer Davallament.

A l'església s'han fet còpies de les pintures de l'absis principal i del mur sud. Les pintures originals es conserven al Museu Nacional d'Art de Catalunya. Una de les creus d'altar trobades es pot veure exposada a l'església de Sant Climent de Taüll.

*"[...] sobre les voltes [...] **importantíssimes pintures murals** [...] En l'absis principal altre magnífica decoració ab la Verge dintre ametlla y els tres reys adorant. Sota arcuacions y adornos de magnific gust segle XII finals"*

Quadern de notes de M^o Gudiol.

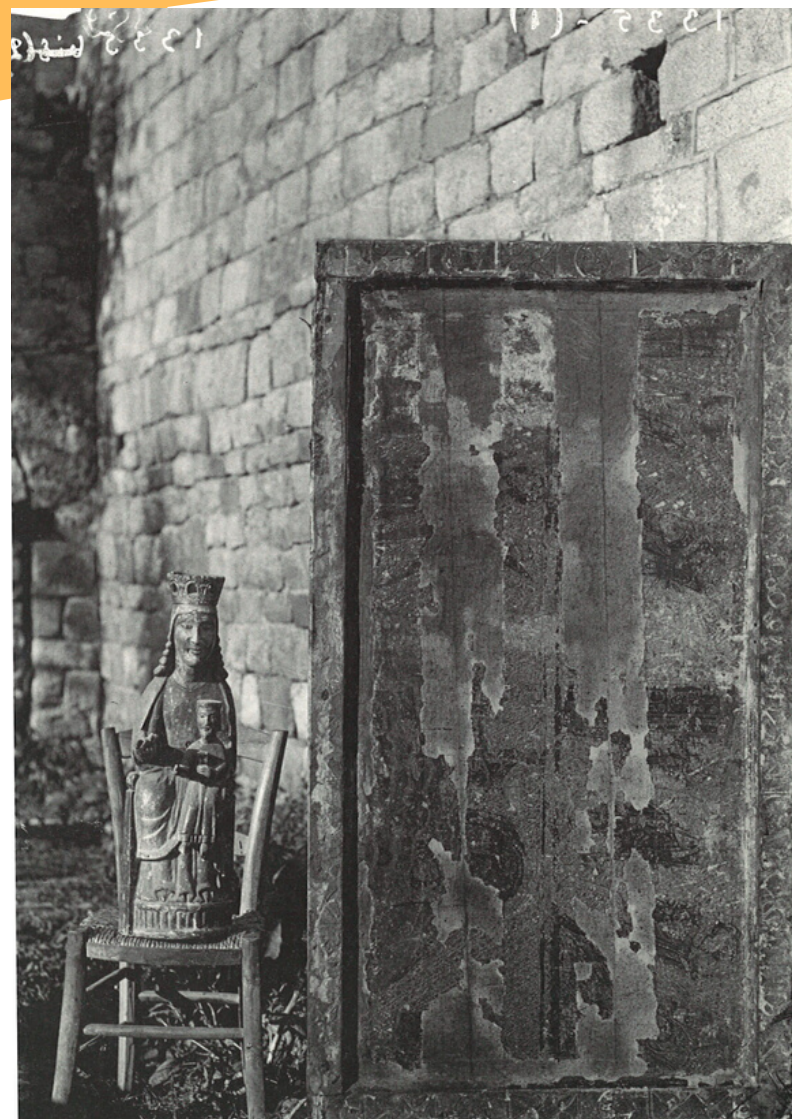
Dijous 5 de setembre de 1907

EL (RE)DESCOBRIMENT

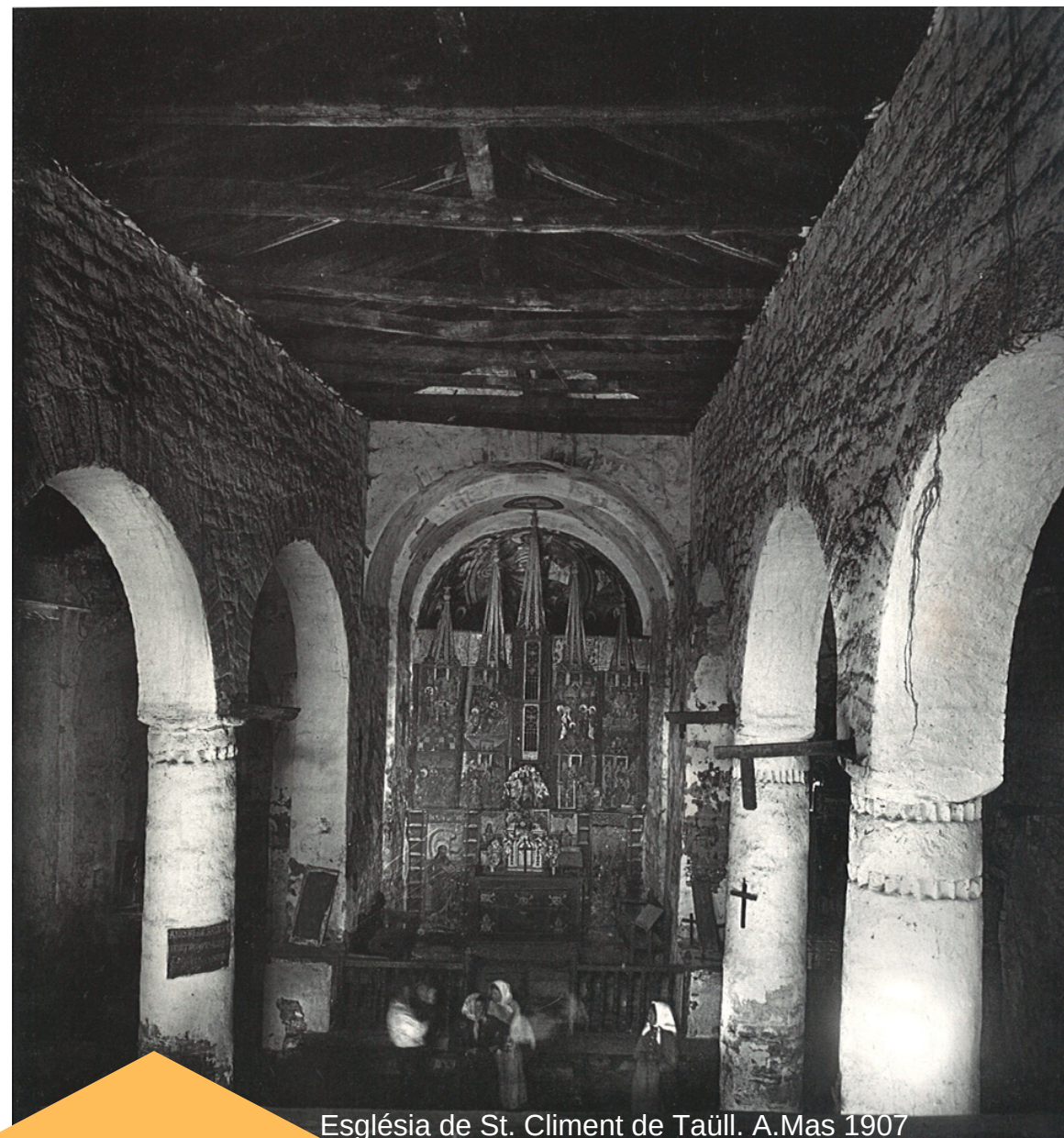
Sant Climent de Taüll

Inscripció de consagració, St. Climent de Taüll. A.Mas 1907

Imatge de la Mare de Deu i frontal,
St. Climent de Taüll. A.Mas 1907

Església de St. Climent de Taüll. A.Mas 1907

Vídeo Mapping de St. Climent de Taüll. 2013

I finalment van visitar Sant Climent de Taüll.

Darrera del retaule gòtic van poder contemplar les pintures de l'absis del Crist en Majestat, obra emblemàtica del romànic català.

També van trobar el frontal d'altar dedicat a Sant Climent, un banc triple romànic i la famosa inscripció en una columna del dia de la consagració l'any 1123 pel bisbe Ramon de Roda.

"[...] i l'alegria de tots en trobar a Sant Climent de Taüll el prototipus amb la seva coberta de fusta primitiva intacta, [...]".
Quadern de notes de Josep Puig i Cadafalch.

Puig i Cadafalch es va emocionar al descobrir que l'església conservava la coberta amb encavallades de fusta, un exemple representatiu de la fórmula estructural més primitiva, a patir de la qual hauria evolucionat l'arquitectura romànica catalana.

Des del 2013 es projecta a l'absis principal la recreació virtual de les pintures murals i a l'interior es poden veure exposades peces romàniques, gòtiques i barroques.

EL (RE)DESCOBRIMENT

La Nativitat i Sant Quirc de Durro

Divendres 6 de setembre de 1907

Església de La Nativitat de Durro. A.Màs 1907

Plafó del respatller d'un banc. La Nativitat de Durro
A.Màs 1907

Dibuix de St. Quirc de Durro. Quadern de notes de J.Puig i Cadafalch, 1907.

L'endemà, continuant el recorregut per la Vall de Boí, el grup d'expedició va començar amb la visita a l'església de la Nativitat de Durro.

Van poder documentar-hi dues figures, un Crist i una Mare de Déu, d'un grup del Davallament de la Creu. A més van poder observar un banc amb motiu ornamentals molt similars al banc romànic de Sant Climent de Taüll.

A més del banc, l'interior de l'església alberga actualment una talla romànica que va ser trobada en les restauracions del 2000. Es tracta de la figura de Nicodem, que també formava part del grup de Davallament de la Creu. Actualment les talles descobertes per la missió es conserven al Museu Nacional d'Art de Catalunya.

Per un dibuix que va fer en el seu quadern Josep Puig i Cadafalch sabem que van veure també, com a mínim per fora, l'ermita de Sant Quirc de Durro.

EL (RE)DESCOBRIMENT

Divendres 6 de setembre de 1907

St. Feliu de Barruera, Sta. Maria de Cardet i l'Assumpció de Còll

Església de St. Feliu de Barruera. A.Mas 1907

Església de Sta. Maria de Cardet. A.Mas 1907

Església de L'Assumpció de Còll. A.Mas 1907

La següent visita d'aquest dia els va portar a veure l'església de Sant Feliu de Barruera. Encara s'hi veu a les fotografies d' Adolf Mas l'estructura de fusta en el campanar per protegir el mecanisme del rellotge.

“A la part baixa altre finestra tancada que podria indicar l'existència d'una antiga cripta”

Quadern de notes de M^o Gudiol, referint-se a l'església de Sta. Maria de Cardet

Després de Barruera es van dirigir cap a Cardet, on van visitar l'església de Santa Maria i tot seguit l'Assumpció de Còll, on el fotògraf va tenir cura de fotografiar amb detall la magnífica portalada esculpida del segle XII.

Abans de baixar a Pont de Suert es van parar per visitar el poble de Llesp.

EL RESULTAT DE LA MISSIÓ

Amb tota aquesta informació l'Institut d'Estudis Catalans va editar diverses publicacions per difondre les troballes de l'expedició.

1907
Anuari de
l'Institut
d'Estudis
Catalans

Es tracta de la primera notícia pública sobre pintures murals romàniques de la Vall de Boí amb il·lustracions del fotògraf A. Mas amb els continguts següents:

- *Les iglesies romàniques ab cobertes de fusta de les valls de Boí i d'Aran, de Josep Puig i Cadafalch.*
- *El necronologi de l'església de Roda, de Josep Gudiol.*
- *Costums jurídiques a la ratlla d'Aragó, de Guillem de Brocà.*

Aquesta referència s'ha valorat sempre com l'entrada d'aquestes pintures en el món científic i l'inici de la valoració de la pintura mural romànica catalana com un conjunt digne d'estudi.

El segon número de l'Anuari sobre l'art sumptuari, els mobles, els teixits i les pintures va quedar inèdit.

1911
Les pintures
murals
catalanes

El projecte de la missió va cristal·litzar en la publicació de 4 fascicles (1907, 1910, 1911, 1921) sobre *Les pintures murals catalanes* amb il·lustracions de les pintures a partir de còpies en color realitzades per Joan Vallhonrat.

L'any 1911 s'edita el tercer fascicle que recull informació sobre Santa Maria d'Àneu i Sant Pere del Burgal, els tres conjunts de la Vall de Boí: Sant Climent i Santa Maria de Taüll, i Sant Joan de Boí. S'ha d'entendre com un dels primers intents de classificació i d'estudi de la pintura romànica a Catalunya.

1909-1918
L'arquitectura
romànica a
Catalunya

Mentrestant J. Puig i Cadafalch ajudat per Antoni de Falguera i Josep Goday, va publicar 4 volums sobre *L'arquitectura romànica a Catalunya* (1909-1918) on també hi destaquen les esglésies de la Vall de Boí. Il·lustrat amb les fotografies realitzades per Adolf Mas durant l'expedició.

VOLEU FER LA RUTA?

1907

Actualment

Motiu de l'excursió	Estudiar i documentar el romànic	Visitar i gaudir del romànic i del seu entorn.
Preparació prèvia	Estudis anteriors de Ramon Domènech i Montaner	Informació a través d'internet (webs, xarxes socials), fulletons, publicacions, centres d'informació ...
Transport	Amb mula i a peu	Amb cotxe, moto, bicicleta i a peu
Recorregut	Camins de carro o senders de muntanya sense senyalitzar	Carreteres asfaltades o senders senyalitzats.
Equipament	Roba de cotó i llana, botes amb sola de cuir, espardenyes, barrets d'ala ampla, sacs de roba, motxilles de pell, caixes de fusta per al material fotogràfic.	Roba esportiva amb materials tèrmics, botes de muntanya especialitzades, gorres i ulleres de sol, motxilles lleugeres
Material	Càmera Contessa Nettel amb trípode (total 10kg), fotos en blanc i negre, revelat químic després de l'expedició	Càmera digital,mòbils, tablets ..., fotos en color i editables, visibles en el moment.
Difusió	Publicacions de l'Institut d'Estudis Catalans	Publicacions, premsa, mitjans de comunicació, xarxes socials (#romanicvalldeboi) pàgines webs (www.centreromanic.com)

Vosaltres també podeu descobrir el romànic fent la ruta que va fer J.Puig i Cadafalch i el seu equip l'any 1907.

Gràcies als camins antics que s'han conservat i actualment estan senyalitzats, podeu anar a peu d'un poble a l'altre i imaginar què devien experimentar els protagonistes de la Missió descobrint les esglésies romàniques de la Vall de Boí.

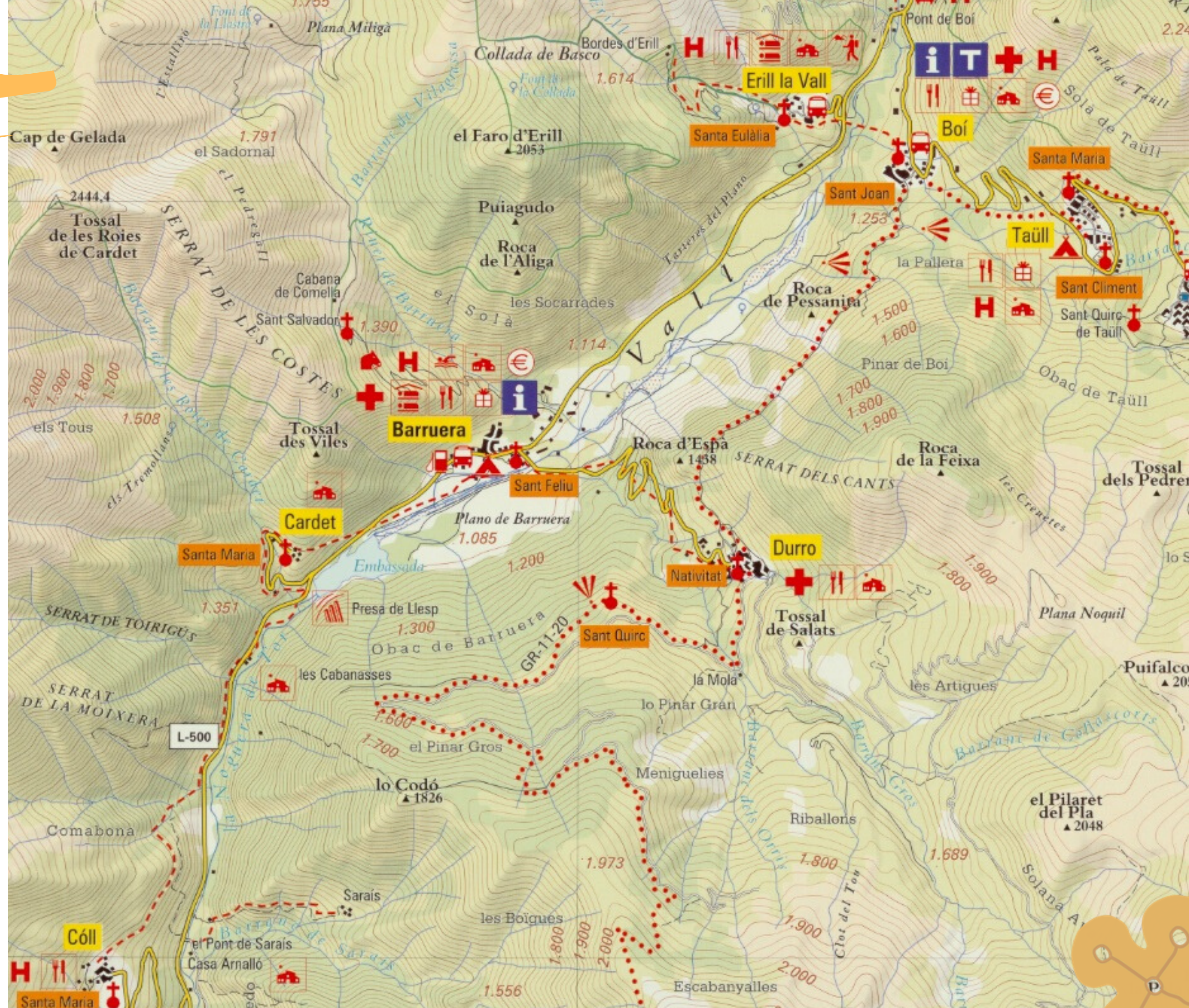

MAPA RUTA

Consulteu punts
d'informació per obtenir
mapes o descarregueu-los
a la nostra web:
www.centreromanic.com

Recordeu portar calçat
còmode, aigua, gorra i
protecció solar!

Bon descobriment!

BIBLIOGRAFIA I RECURSOS

- Camps i Soria, Jordi; Pagès i Paretas, Montserrat; Ylla-Català, Gemma. (2001). *Puig i Cadafalch i la col·lecció de pintura romànica del MNAC*, Barcelona, Museu Nacional d'Art de Catalunya.
- Camps i Soria, Jordi; Pagès i Paretas, Montserrat. (2002). *Guia Visual Art Romànic*, Barcelona, Museu Nacional d'Art de Catalunya.
- Español Bertran, Francesca. (2012). *El Pirineu desvetllat: viatges i descoberta del patrimoni* (Universitat de Barcelona). Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès (pàg. 13-36). Annals 2010-11.
- Granell, Enric i Ramon, Antoni (2006). *Lluís Domènech i Montaner, Viatges per l'arquitectura romànica*. Barcelona, Col·legi d'Arquitectes de Catalunya.
- Javier, Natàlia. (2008). *La missió arqueològica del 1907 als Pirineus*, Dossier per a professors, Barcelona, Fundació La Caixa.
- Lorés, Immaculada; Guardia, Milagros. (2013). *El Pirineu romànic vist per Josep Gudiol i Emili Gandia*, Tremp, Garsineu.
- Pagès i Paretas, Montserrat (2014). *Josep Gudiol i Cunill i la pintura romànica*. Quaderns del MEV VII . Pàg. 77-91. Vic, Museu Episcopal de Vic.
- Pagès i Paretas, Montserrat. (2013). *Misión en el Pirineo: descubrimiento, arranque y traslado de los murales románicos al MNAC*. Dins Huerta Huerta, Pedro Luis (coords). *La Diáspora del románico hispano: de la protección al expolio* (pàg. 215 -242). Aguilar de Campoo, Fundación Santa María la Real.
- Pijoan i Soteras, Josep. (1999) *Del salvament del patrimoni artístic català a la història general de l'art*. Dins Conferència pronunciada davant el Ple per Xavier Barral i Altet: 24 de febrer de 1997. Barcelona. Institut d'Estudis Catalans. Secció Històrico-arqueològica.
- Pijoan i Soteras, Josep (1924, octubre 15). *De com es varen descobrir i publicar les pintures murals catalanes*. Gasetta de les arts. Any I-Num.11. pàg. 5-6.
- Puig i Cadafalch, Josep (2016); *L'arquitectura romànica a Catalunya*, Limpergraf: Editorial Base.
- Puig i Cadafalch, Josep (1908); *Les iglesies romàniques ab cobertes de fusta de les Valls de Bohí y d'Aran*. Dins Anuari MCMVII (pàg. 119-136). Barcelona, Institut d'Estudis Catalans. Secció Històrico-Arqueològica.
- Soler i Raspall, Enric. (2016). *Pantocràtor, Seguint les passes de Puig i Cadafalch i la "Missió Arqueològica de 1907"*, Romanyà Valls: Tushita edicions.
- VV.AA; *La vall de Boí: mil anys d'art romànic*. (2009). Calafell, Llibres de Matrícula
-
- Centre del Romànic de la Vall de Boí: <http://www.centreromanic.com/ca>
- Flickr: Arxiu fotogràfic Centre Excursionista de catalunya: Ruta Puig i Cadafalch: <https://www.flickr.com/photos/98003955@N07/sets/72157683130714863>
- Institut d'Estudis Catalans, Portal de publicacions. <https://publicacions.iec.cat/>
- Amics de Josep Puig i Cadafalch, Associació Cultural. <http://www.amicspuigicadafalch.cat/>